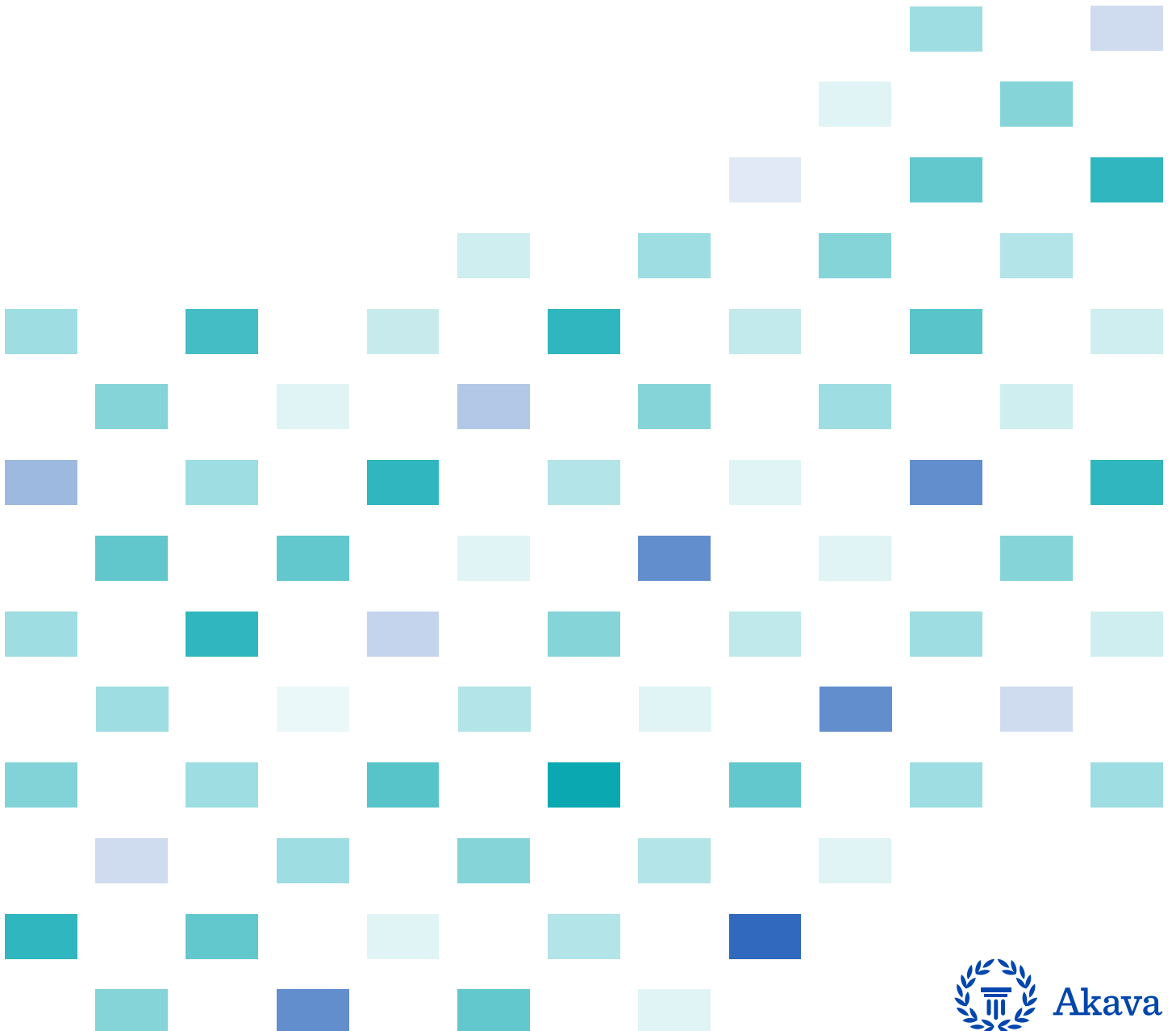

Pelkällä perusasteella ei pärjää

Artikkeli 13/2018

Artikkeli 13/2018

Kirjoittaja: Tuomo Lamponen, tiedontuotannon asiantuntija, Akava

Avainsanat: työllisyysaste, koulutusaste, huoltosuhde

Päivämäärä: 28.5.2018

Yhteenveto

Artikkelissa tarkastellaan työllisyysastetta koulutusasteittain ja analysoidaan, ketkä ovat vailla perusasteen jälkeistä tutkintoa. Ylemmän korkeakoulu- ja tutkijakoulutusasteen suorittaneiden työllisyysaste on 86 prosenttia. Pelkän perusasteen suorittaneiden työllisyysaste on vain puolet tästä eli 43 prosenttia. Vuoden 1987 jälkeen Suomesta on kadonnut lähes 640 000 työpaikkaa, joihin on riittänyt pelkkä perusasteen koulutus.

Työikäisiä, joilla ei ole perusasteen jälkeistä tutkintoa, on lähes 600 000. Työvoimaan heistä kuuluu noin 350 000 ja työvoiman ulkopuolella on yli 250 000. Suomessa on jäänyt yli kolmenkymmenen vuoden ajan noin 15 prosenttia ikäluokasta pelkän perusasteen varaan.

Akava Works

Akavan tiedontuotanto toimii nimellä Akava Works.

Akava Works tarjoaa monipuolisesti tietosisältöjä raportteina, selvityksinä ja tutkimuksina. Tavoitteenamme on lisäksi herättää yhteiskunnallista keskustelua erityisesti akavalaisille tärkeistä ja ajankohtaisista aiheista. Akava Works -sisällöt eivät ole Akavan virallisia kannanottoja.

Pelkällä perusasteella ei pärjää – Työllisyysasteen ja koulutusasteen tilastollista tarkastelua

Artikkeli 13/2018

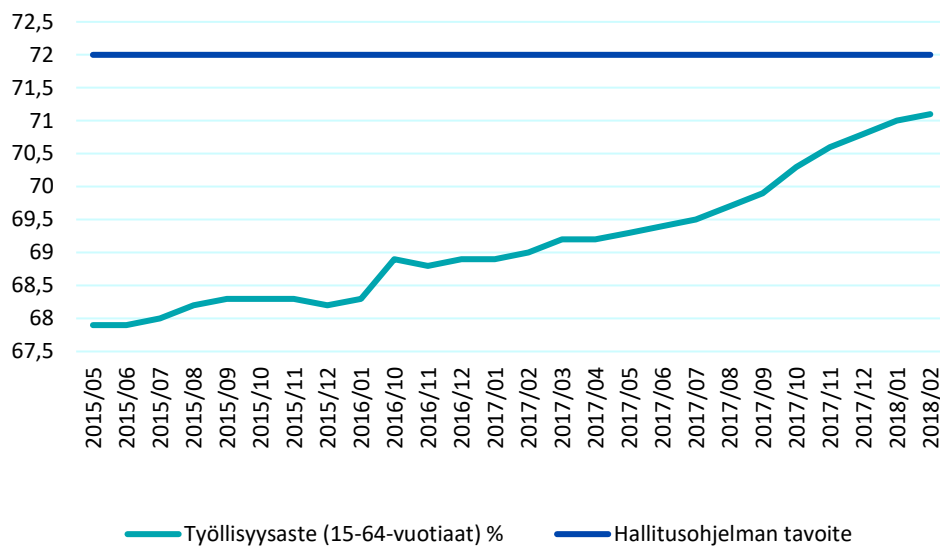
Työllisyyden kehitys

Toukokuussa 2015 työnsä aloittanut pääministeri Juha Sipilän hallitus asetti hallituskauden tavoitteekseen, että työllisyysaste nostetaan 72 prosenttiin.

Työllisyysaste on työllisten prosenttiosuus väestöstä. Virallinen työllisyysaste lasketaan 15–64-vuotiaiden työllisten prosenttiosuutena saman ikäisestä väestöstä. Työllinen on henkilö, joka on tutkimusviikolla tehnyt ansiotyötä vähintään tunnin rahapalkkaa tai luontaisetua vastaan tai voittoa saadakseen. Myös tutkimusviikolla työstä tilapäisesti pois ollut palkansaaja lasketaan työlliseksi, jos poissaolon syy on äitiys- tai isyysvapaa tai oma sairaus. Työlliset voivat olla palkansaajia, yrittäjiä tai samassa kotitaloudessa asuvan perheenjäsenen yrityksessä palkatta työskenteleviä.

Hallituksen aloittaessa työllisyysasteen kausi- ja satunnaisvaihtelusta tasoitettu trendi oli 67,9 prosenttia. Huhtikuussa 2018 tasoitettu työllisyysaste oli 71,0 prosenttia. Tämän valossa on mahdollista – jopa todennäköistä, että hallitus pääsee tavoitteeseensa.

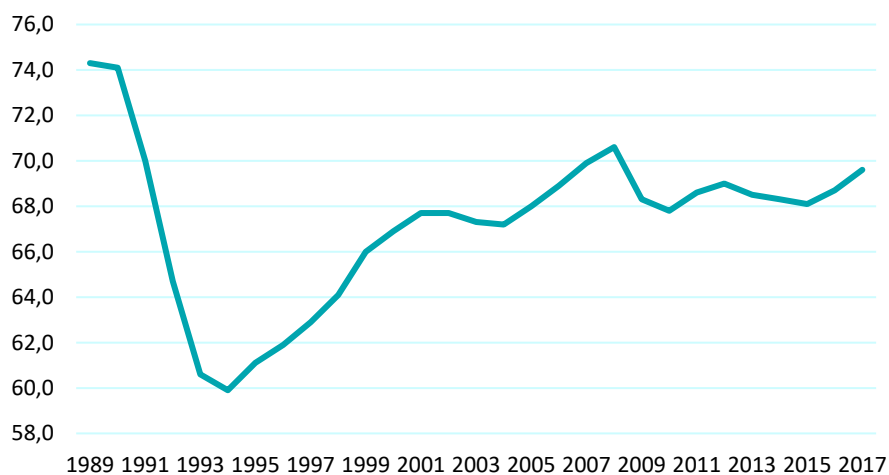
Kuvio 1. Työllisyysaste 5/2018–2/2018 (%)

Lähteet: Hallitusohjelma 29.5.2015 ja Työvoimatutkimus helmikuu 2018, Tilastokeskus.

Korkeimmillaan työllisyysaste oli Suomessa 1980- ja 1990-lukujen vaihteessa, jolloin mitattiin 74 prosentin taso. Työllisyysaste sukelsi 1990-luvun alkupuolen lamassa pahimmillaan alle kuudenkymmenen prosentin. Siitä työllisyysaste kohosi melko tasaisesti vuoteen 2008 asti ja saavutti yli 70 prosentin. Finanssikriisin vaikutuksesta työllisyysaste laski parissa vuodessa kolme prosenttiyksikköä.

Kuvio 2. Työllisyysaste 1989–2017 (%)

Lähde: Työvoimatutkimus helmikuu 2018, Tilastokeskus.

Vertailukelpoisten kansainvälisten tilastojen (OECD Labour Market Statistics, 2018) valossa Suomen työllisyysaste, 71,0 % on selvästi alhaisempi kuin Norjan 74,1 %, Tanskan 74,6 %, Saksan 75,6 % tai Ruotsin 77,0 %.

Koulutusasteittaiset suuret erot

Koulutusasteittain tarkasteltuna työllisyysasteessa on erittäin suuria eroja. Pelkän perusasteen varassa olevien työllisyysaste on työssäkäyntitilaston (2016) mukaan vain puolet korkeimmin koulutettujen työllisyysasteesta eli 42,9 prosenttia. Vain perusasteen tutkinnon suorittaneilla on koulutusta korkeintaan yhdeksän vuotta. Näitä koulutuksia ovat muun muassa kansa-, kansalais-, keski- ja peruskoulun tutkinnot.

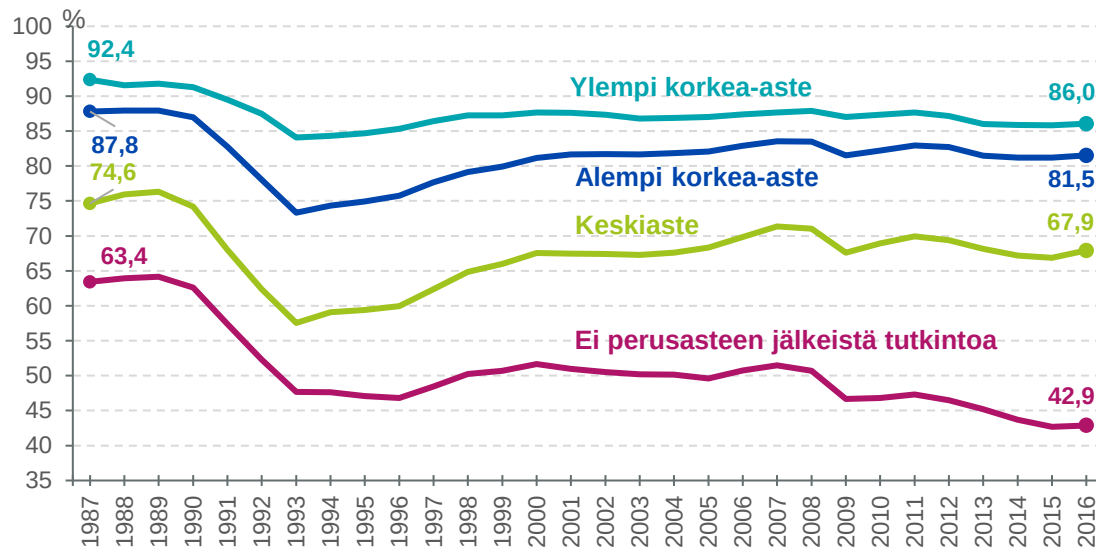
Korkeintaan perusasteen tutkinnon suorittaneiden ryhmään sisältyvät lisäksi henkilöt, joiden koulutus perusasteen koulutuksen jälkeen on vielä kesken, henkilöt, joiden koulutuksesta ei ole tietoa (esimerkiksi ulkomailla perusasteen tutkintonsa suorittaneet) sekä perusasteen koulutuksen kesken jättäneet tai oppivelvollisuutensa kokonaan laiminlyöneet. Ryhmään kuuluvat lisäksi oppivelvollisuudesta vapautetut.

Keskiasteen suorittaneiden työllisyysaste on 67,9 prosenttia eli hyvin lähellä koko väestön työllisyysastetta. Keskiasteen tutkinnon suorittaneilla on takana koulutusta 11–12 vuotta. Näitä koulutuksia ovat esimerkiksi ylioppilastutkinnot, 1–3-vuotiset ammatilliset tutkinnot ja ammatilliset perustutkinnot.

Alemman korkea-asteen (alin korkea-aste ja alempi korkeakouluaste) suorittaneiden työllisyysaste on 81,5 prosenttia. Alimman korkea-asteen koulutus kestää kaksi–kolme vuotta keskiasteen jälkeen. Näitä koulutuksia ovat esimerkiksi teknikon, merkonomin ja sairaanhoitajan tutkinnot, jotka eivät ole ammattikorkeakoulututkintoja. Alemman korkeakoulututkinnon suorittaminen vaatii kolme–neljä vuotta päätoimista opiskelua keskiasteen jälkeen. Alempaan korkeakouluasteeseen luetaan esimerkiksi ammattikorkeakoulututkinnot ja alemmat korkeakoulututkinnot.

Ylemmän korkeakoulu- ja tutkijakoulutusasteen suorittaneiden työllisyysaste on 86 prosenttia. Ylemmän korkeakouluasteen tutkinnon suorittaminen vaatii pääsääntöisesti viisi–kuusi vuotta päätoimista opiskelua keskiasteen jälkeen. Ylempään korkeakouluasteeseen luetaan esimerkiksi maisteritutkinnot ja lääkäreiden erikoistumistutkinnot. Tutkijakoulutusasteen tutkinnon suorittaminen edellyttää itsenäisen ja julkaisukelpoisen tutkimustyön tai väitöskirjan tekemistä. Tutkinnot ovat tieteellisiä lisensiaatin ja tohtorin tutkintoja.

Kuvio 3. Työllisyysaste koulutusasteittain 18–64-vuotiaat 1987–2016 (%)

Lähde: Työssäkäyntitilasto 2016, Tilastokeskus.

Pelkän perusasteen työpaikat kadonneet

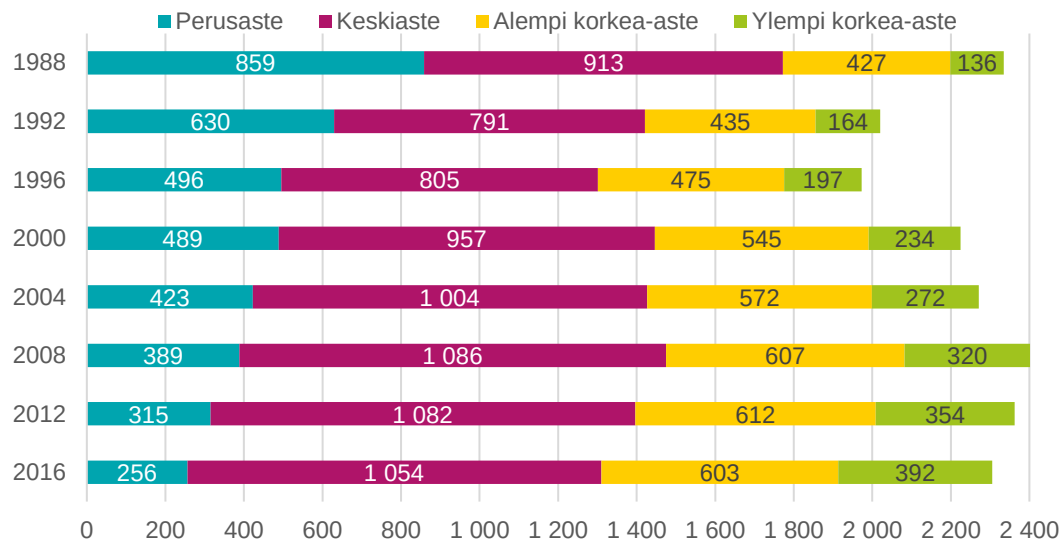
Suomessa on kolmenkymmenen viime vuoden aikana tapahtunut raju rakennemuutos. Erityisesti tämä näkyy niiden työpaikkojen katona, joihin on riittänyt pelkkä perusasteen koulutus. Näistä työpaikoista on vuoden 1987 jälkeen kadonnut lähes 640 000. Samaan aikaan perusasteen tutkintoa vailla olevien työllisyysaste on laskenut 63 prosentista 43 prosenttiin.

Kuvio 4. Työpaikkojen kokonaismuutos 1987–2016 koulutusasteen mukaan

	Perusaste	Keskiaste	Alempi korkea-aste	Ylempi korkea-aste	Yhteensä
Muutos 1987 - 2016	-636 975	182 322	188 706	222 099	-43 848
Muutos vuodesta 1987 (%)	-70,8	20,7	44,8	186,5	-1,9

Lähde: Väestön koulutusrakennetilasto 2016, Tilastokeskus.

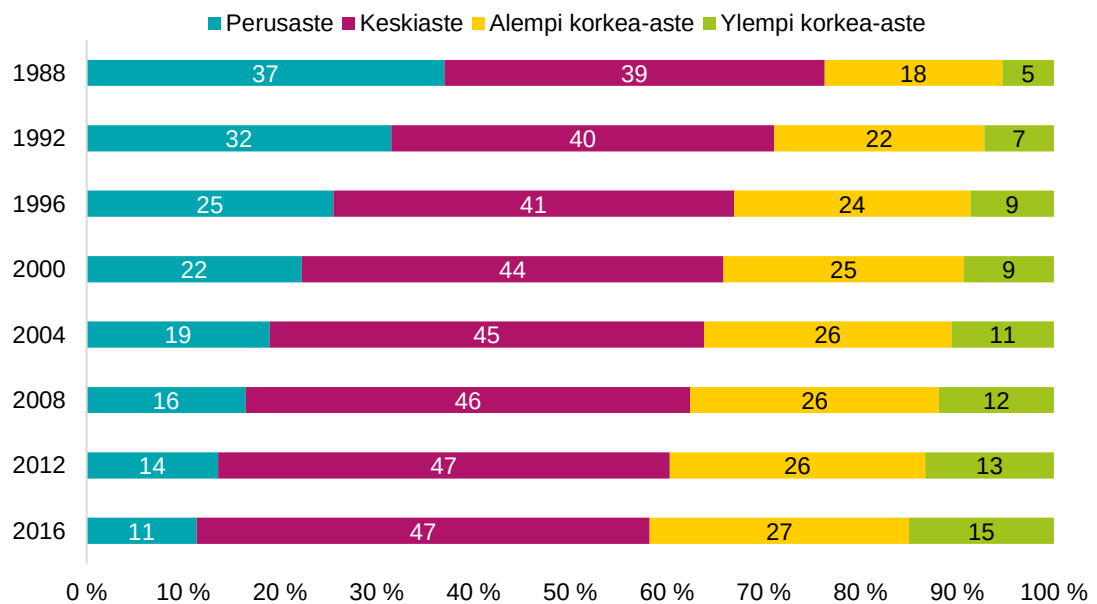
Kuvio 5. Työllisten (18–64 -vuotiaat) muutos koulutusasteen mukaan 1988–2016 (tuhatta henkilöä)

Lähde: Työssäkäyntitilasto 2016, Tilastokeskus.

Sama dramaattinen rakennemuutos näkyy myös työllisten ja työpaikkojen suhteellisessa jakaumassa. Kun vuonna 1987 pelkän perusasteen töitä oli kaikista töistä lähes neljäkymmentä prosenttia, vuonna 2016 vastaava osuus on yksitoista prosenttia. Samaan aikaan ylemmän korkea-asteen koulutuksen vaativat työt ovat kolminkertaistuneet.

Kuvio 6. Työllisten (18–64-vuotiaat) jakauma koulutusasteen mukaan 1988–2016 (%)

Lähde: Työssäkäyntitilasto 2016, Tilastokeskus.

Ilman perusasteen jälkeistä tutkintoa olevat

Työikäisiä pelkän perusasteen koulutuksen suorittaneita henkilöitä on lähes 600 000. Heistä miehiä on noin yli 350 000 ja naisia yli 240 000. Työvoimaan heistä kuuluu noin 350 000 ja työvoiman ulkopuolella on yli 250 000. Vailla perusasteen jälkeistä tutkintoa olevista naisista työvoiman ulkopuolella on lähes puolet. Ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneista naisista työvoiman ulkopuolella on vain kahdeksan prosenttia.

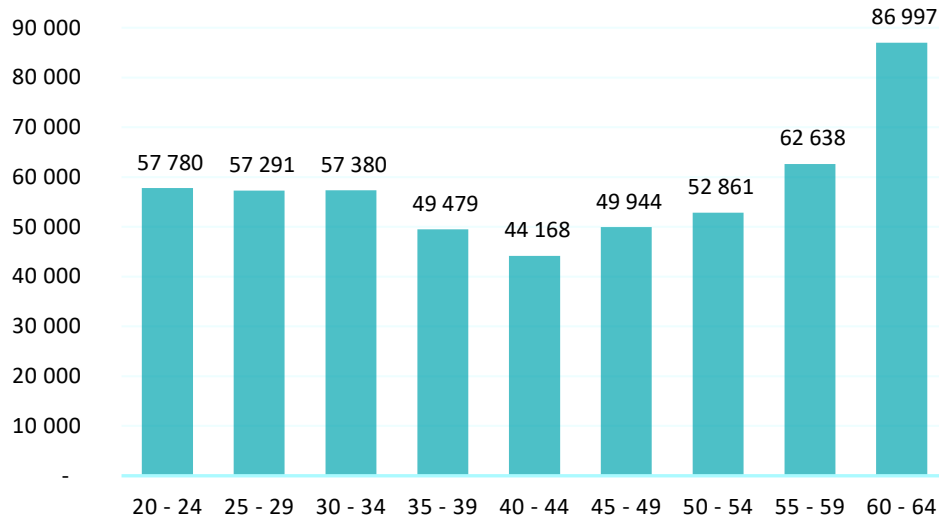
Kuvio 6. Ilman perusasteen jälkeistä tutkintoa olevat 18–64-vuotiaat

	Yhteensä	Miehet	Naiset
Koko väestö	597 441	353 052	244 389
Työvoima	346 334	218 267	128 067
Työlliset	256 114	163 840	92 274
Työttömät	90 220	54 427	35 793
Työvoiman ulkopuolella olevat	251 107	134 785	116 322
Opiskelijat, koululaiset	92 101	47 961	44 140
Varusmiehet, siviilipalvelusmiehet	593	576	17
Eläkeläiset	90 283	51 493	38 790
Muut työvoiman ulkopuolella olevat	68 130	34 755	33 375
Työttömyysaste (%)	26,0	24,9	27,9
Työllisyysaste (%)	42,9	46,4	37,8

Lähde: Työssäkäyntitilasto 2016, Tilastokeskus.

Ilman perusasteen jälkeistä tutkintoa olevien ikäluokittainen tarkastelu osoittaa, että ylivoimaisesti suurin ikäluokka on 60–64-vuotiaat eli vuosina 1952–1956 syntyneet. Heitä on lähes 87 000, joten ikäluokkaan kuuluu 25 000 henkilöä enemmän kuin seuraavaksi suurimpaan ikäluokkaan eli 55–59-vuotiaisiin. Suomen kaikkien aikojen koulutetummaksi sukupolveksi ovat jäämässä 1970-luvun loppupuolella syntyneet. Alla olevassa kuviossa nämä henkilöt kuuluvat 35–39- ja 40–44-vuotiaiden ikäryhmiin. Heitä nuoremmissa ikäluokissa pelkän perusasteen varassa olevien määrä lähtee uudelleen kasvuun.

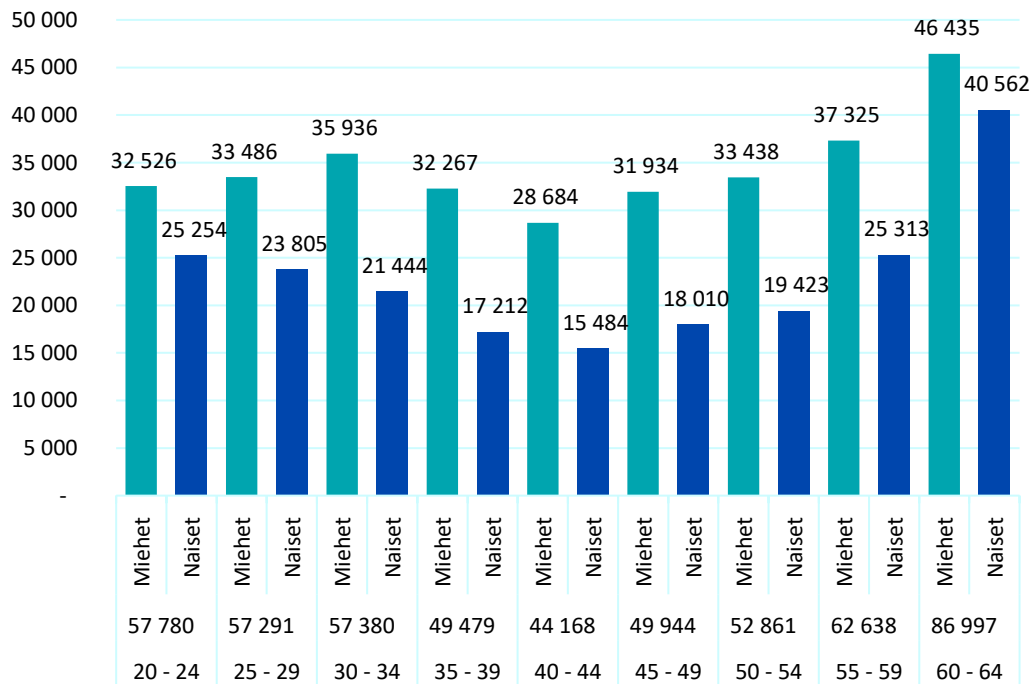
Kuvio 7. Ilman perusasteen jälkeistä tutkintoa olevat ikäluokittain

Lähde: Väestön koulutusrakennetilasto 2016, Tilastokeskus.

Kun tarkastellaan ilman perusasteen tutkintoa olevien sukupuolittaista jakaumaa, havaitaan miesten määrän olevan kaikissa ikäluokissa suurempi kuin naisten määrä. Miesten osuus on 30–54-vuotiaissa lähes kaksi kolmasosaa. Ikäryhmässä 35–44-vuotiaat ilman perusasteen tutkintoa olevia miehiä on lähes kaksinkertainen määrä naisiin verrattuna.

Kuvio 8. Ilman perusasteen jälkeistä tutkintoa olevien sukupuolittainen jakauma ikäluokittain

Lähde: Väestön koulutusrakennetilasto 2016, Tilastokeskus.

Pelkän perusasteen suorittaneiden 20–29-vuotiaiden työllisyysaste on 41 prosenttia. Naisten alhaisempaa työllisyysastetta (34 %) selittää sekä opiskelu että lasten hoitaminen kotona.

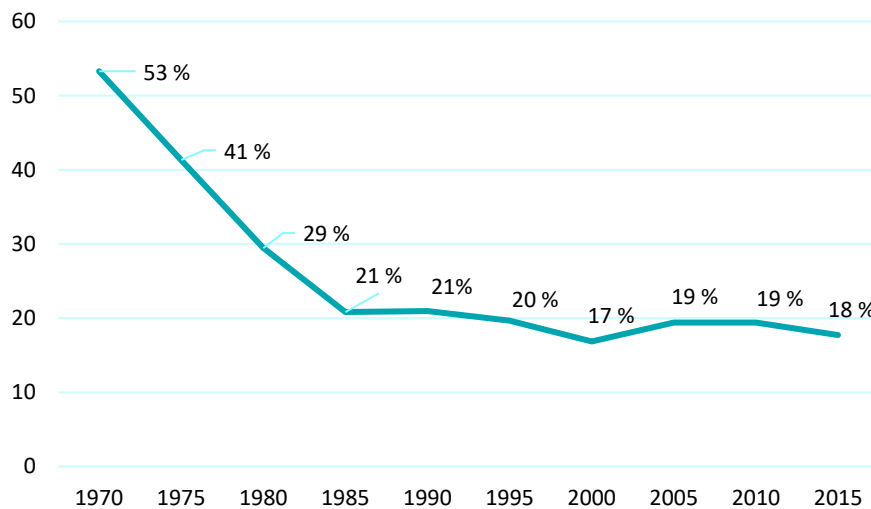
Kuvio 9. Perusasteen varassa olevien työmarkkina-asema, 20-29-vuotiaat

Työmarkkina-asema	Mies	Nainen	Mies (%)	Nainen (%)
Työllinen	20 600	11 800	47	34
Työtön	7 900	3 200	18	9
Varusmies- /siviilipalvelus	900	-	2	-
Muu työvoiman ulkopuolella	14 300	19 600	33	57

Lähde: Työvoimatutkimus 2016, Tilastokeskus.

Kun tarkastellaan 20–24-vuotiaiden ikäryhmää yli ajan, havaitaan perusasteen varaan jäävien osuuden saavuttaneen nykytason 1980-luvun puolivälissä. Tämän jälkeen noin 20–24-vuotiaista 20 prosenttia on ollut vain perusasteen koulutuksen varassa. Koska osa ikäluokasta suorittaa toisen asteen tutkintoja vasta myöhemmin, osuus on tarkoittanut, että noin 15 prosenttia ikäluokasta jää perusasteen koulutuksen varaan.

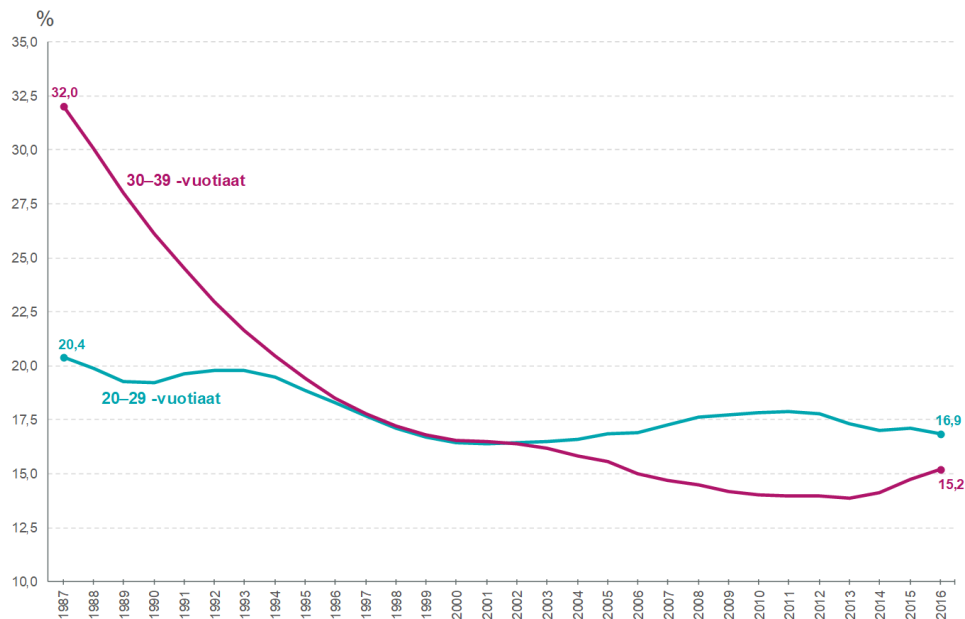
Kuvio 10. Ilman perusasteen jälkeistä tutkintoa olevien osuus 20–24-vuotiaiden ikäryhmässä 1970–2015 (%)

Lähde: Väestön koulutusrakennetilasto 2016, Tilastokeskus.

Jos laajennetaan tarkastelua yli ajan kaikkiin alle neljäkymmentävuotiaisiin, havaitaan, että vuosituhannen alusta lähtien tilanne on ollut hyvin stabiili. Yksi kuudesta nuoresta aikuisesta on ilman perusasteen jälkeistä koulutusta.

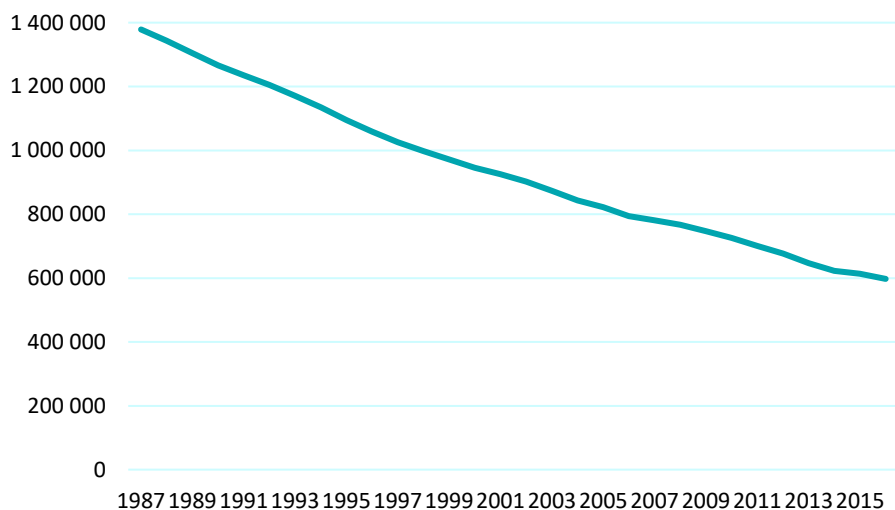
Kuvio 11. Pelkän perusasteen suorittaneiden osuus nuorista aikuisista 1987–2016 (%)

Lähde: Väestön koulutusrakennetilasto 2016, Tilastokeskus.

Pelkän perusasteen suorittaneiden määrä jatkaa hidasta laskuaan vielä 2020-luvun loppupuolelle saakka, koska eläkkeelle jäävät ikäluokat ovat suurempia kuin työmarkkinoille tulevat ikäluokat. Perusasteen varassa olevan työikäisen väestön suhteellinen osuus vakiintuu 2020-luvun alussa.

Kuvio 12. Vailla perusasteen jälkeistä tutkintoa olevien määrä 1987–2016

Lähde: Väestön koulutusrakennetilasto 2016, Tilastokeskus.

Paljon työvoiman ulkopuolella olevia

Pelkän perusasteen suorittaneista on työvoiman ulkopuolella lähes yhtä paljon kuin töissä. Tilastokeskuksen työssäkäyntitilaston mukaan vuonna 2016 töissä oli 256 114 pelkän perusasteen suorittanutta ja työvoiman ulkopuolella 251 107 henkilöä. Työvoimatutkimuksessa samana vuonna 209 333 henkilöä ilmoitti olevansa työvoiman ulkopuolella.

Työssäkäyntitilasto pohjautuu useisiin hallinnollisiin rekistereihin, kun taas työvoimatutkimus (Labour Force Survey) kerää tilastotietoja 15–74-vuotiaan väestön työhön osallistumisesta, työllisyydestä ja työttömyydestä sekä työvoiman ulkopuolella olevien toiminnasta. Työvoimatutkimuksen tiedonkeruu perustuu Tilastokeskuksen väestötietokannasta kahdesti vuodessa satunnaisesti poimittuun otokseen. Kuukausittainen otos on noin 12 000 henkeä ja tiedot kerätään tietokoneavusteisilla puhelinhaastatteluilla.

Kuvio 13. Työvoiman ulkopuolella olevat 18-64-vuotiaat pelkän perusasteen suorittaneet

Työvoiman ulkopuolella olevat 18-64-v. perusaste		
Pääasiallinen toiminta	lukumäärä	osuus (%)
työtön tai lomautettu	39 000	19
opiskelija, koululainen	63 800	30
vanhuuseläkkeellä	26 800	13
työkyvyttömyyseläkkeellä	58 500	28
hoitaa omia alle 15-v. lapsia	10 600	5
hoitaa iäkästä, sairasta tai vammaista omaista	700	0,3
varusmies- / siviilipalvelus	5 400	3
tekee jotain muuta	4 200	2
ei osaa sanoa	200	0,1
Yhteensä	209 200	100

Lähde:

Työvoimatutkimus 2016, Tilastokeskus

Kun tarkastellaan 18-64-vuotiaita työvoiman ulkopuolella olevia koulutusasteen perusteella, huomataan selkeitä eroja. Perusasteen varassa olevista yli neljäkymmentä prosenttia eläkkeellä. Korkeakoulutetuista eläkkeellä on kolmekymmentä prosenttia ja suurin yksittäinen syy työvoiman ulkopuolella olemiseen on omien alle 15-vuotiaiden lasten hoitaminen.

Kuvio 14. Työvoiman ulkopuolella olevat 18-64-vuotiaat korkeakoulutetut

Työvoiman ulkopuolella olevat 18-64 -v. korkeakoulutetut		
Pääasiallinen toiminta	lukumäärä	osuus (%)
työtön tai lomautettu	14 000	14
opiskelija, koululainen	17 600	18
vanhuuseläkkeellä	19 100	19
työkyvyttömyyseläkkeellä	11 100	11
hoitaa omia alle 15-v. lapsia	31 700	32
hoitaa iäkästä, sairasta tai vammaista omaista	700	0,7
varusmies- / siviilipalvelus	200	0,2
tekee jotain muuta	3 800	4
ansiotöissä	1 900	2
Yhteensä	100 100	100

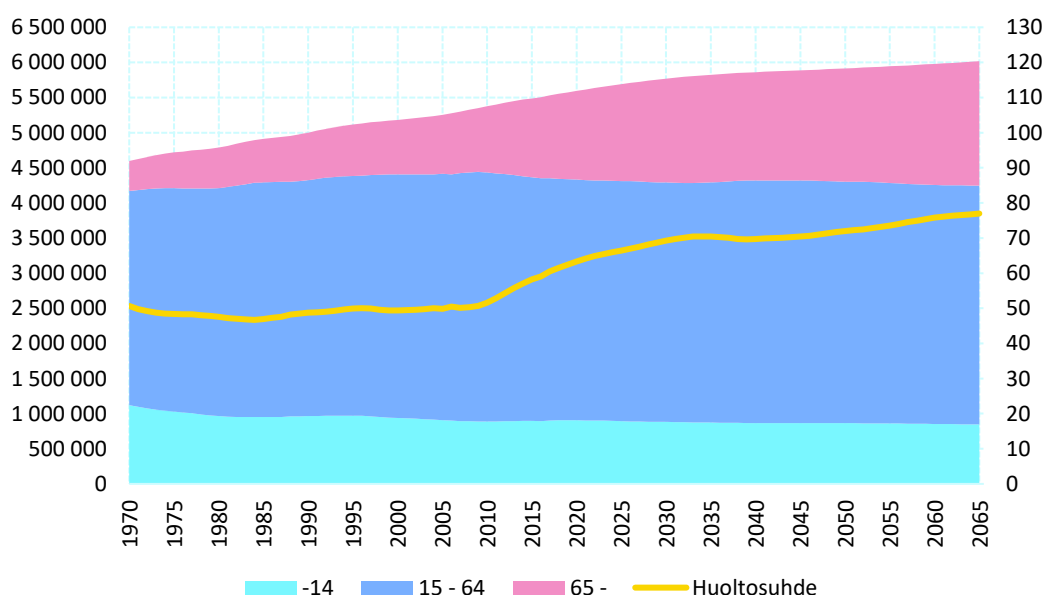
Lähde:

Työvoimatutkimus 2016, Tilastokeskus.

Johtopäätökset

Suomen väestöllinen huoltosuhde eli lasten ja eläkeikäisten määrä sataa työikäistä kohden nousee tulevaisuudessa, koska eläkeikäisten määrä on jyrkässä nousussa. Yli 65-vuotiaiden osuuden väestöstä arvioidaan nousevan nykyisestä 20 prosentista 26 prosenttiin vuoteen 2030 mennessä ja 29 prosenttiin vuoteen 2060 mennessä.

Kuvio 15. Väestöllisen huoltosuhteen todellinen kehitys 1970–2017 ja ennuste 2018–2065

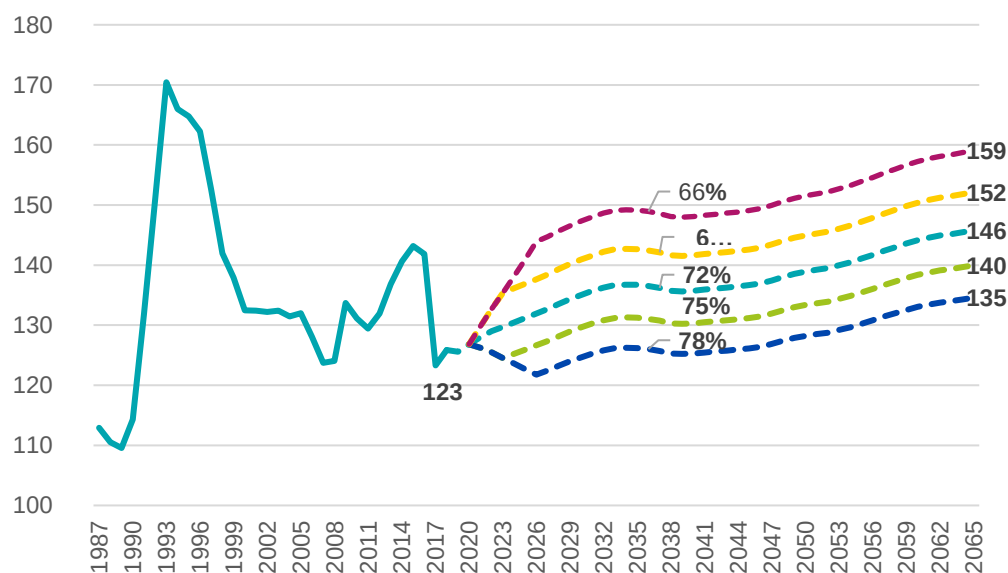

Lähteet: Väestörakennetilasto 2017, Väestöennuste 2015, Tilastokeskus ja omat laskelmat.

Luonnollisesti tämä vaikuttaa myös taloudelliseen huoltosuhteeseen, jossa lasketaan kuinka monta työvoiman ulkopuolella olevaa ja työtöntä on sataa työllistä kohti. Työvoiman ulkopuolisiksi lasketaan 0–14-vuotiaat, opiskelijat ja koululaiset, varusmiehet ja siviilipalvelusmiehet, eläkeläiset sekä muut työvoiman ulkopuolella olevat. Taloudellinen huoltosuhde paranee (eli suhdeluku pienenee) työllisten osuuden kasvaessa eli työllisyysasteen noustessa.

Helmikuussa 2018 huoltosuhde oli 123. Kuviosta 16 nähdään, että nykyistä huoltosuhdetta ei voida ylläpitää tulevaisuudessa edes 78 prosentin työllisyysasteella, koska väestö vanhenee.

Kuvio 16. Taloudellisen huoltosuhteen todellinen kehitys 1987–2018 (helmikuu) ja ennuste 2019–2065 eri työllisyysasteilla (66%–78%)

Lähteet: Työssäkäyntitilasto 2017, Väestöennuste 2015, Tilastokeskus ja omat laskelmat.

Väestöllisen ja taloudellisen huoltosuhteen heikentyessä on tärkeää, että mahdollisimman moni henkilö on työmarkkinakelpoinen. Edelleen sellaiset työpaikat, joihin on riittänyt pelkkä perusasteen koulutus, vähenevät jatkossa. Ei ole liioiteltua todeta, että 2030-luvulla on oltava perusasteen jälkeinen tutkinto, jotta olisi työmarkkinakelpoinen.

Hyvinvointiyhteiskuntamme lähtee siitä, että kaikissa ikäluokissa on mahdollista kouluttautua. On selvää, että yli 30-vuotiaina tutkinnon tekevät ovat poikkeuksia, eikä ole realistista odottaa vanhempien ikäluokkien joukkokouluttautumista.

Katse kääntyykin nuorempiin ikäluokkiin. Yhtenä mahdollisuutena on nostettu esiin oppivelvollisuuden pidentäminen. Täytyy kuitenkin muistaa, että positiivinen korrelaatio koulutuksen ja työllisyyden välillä ei välttämättä merkitse sitä, että lisäkoulutus vaikuttaisi myönteisesti työllistymiseen. Nuorilla voi olla elämässään

sellaisia tekijöitä, kuten päihde- ja muut elämänhallinnan ongelmat tai motivaation ja esimerkin puute, jotka vaikeuttavat sekä koulutuksen hankkimista että työllistymistä.

Sekä nuoren itsensä että yhteiskunnan kannalta on kuitenkin ensiarvoisen tärkeää, että mahdollisimman moni nuori pystyisi suorittamaan perusasteen jälkeisen tutkinnon. Ainakin pitää pystyä turvaamaan niiden kouluttautuminen, joiden kotitausta sen tällä hetkellä estää.